

Lapsiasiavaltuutetun lausunto liikenne- ja viestintäministeriölle liikenneturvallisuusstrategiaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä

Viite: VN/13615/2019

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi periaatepäätöstä ja sen liitteitä yleissopimuksen näkökulmasta.

Lausunto on annettu lausuntopalvelu.fi:ssä 31.1.2022.

Liikenneturvallisuusstrategian keskeinen sisältö

Lausunnon kohteena ovat itse periaatepäätöksen lisäksi sen liitteenä olevat: liikenneturvallisuusstrategia, katsaus liikenneturvallisuuden nykytilasta sekä Liikenneturvallisuusstrategian toimenpideohjelma. Liikenneturvallisuusstrategiassa todetaan, että tieliikennekuolemat ovat lasten ja nuorten yleisin tapaturmainen kuolinsyy ja alle 15-vuotiailla hukkumiset ovat toiseksi yleisin tapaturmainen kuolinsyy. Strategian taustalla on niin sanottu nollavisio, jonka mukaisesti kaikkien liikennemuotojen tulisi olla vuoteen 2050 mennessä niin turvallisia, ettei kenenkään tarvitsisi kuolla tai loukkaantua vakavasti liikenteessä. Strategian keskiössä on kokonaisvaltainen lähestymistapa liikenneturvallisuuteen ja sen toimenpideohjelma sisältää toimenpiteitä kaikkien liikennemuotojen turvallisuuden parantamiseksi.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Liikenneturvallisuusstrategiassa on paljon tervetulleita toimenpide-ehdotuksia ja sen seuranta luo edellytykset toimenpiteiden tehokkaaseen toteuttamiseen.
- Liikennestrategian valmistelussa sekä muussa liikennettä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on kuultava lasten ja nuorten mielipiteitä ja huomioitava lapsen edun ensisijaisuuden periaate.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Liikenneturvallisuusstrategian ”*nollavisio*” eli se, ettei kenenkään tarvitse liikennemuodosta riippumatta kuolla tai loukkaantua vakavasti liikenteessä vuoteen 2050 mennessä, on kannattava tavoite. Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toiminnan painopiste on turvallisuus. Tavoitteena on herätellä yhteiskunnallista keskustelua ja toimenpiteitä turvallisuuden lisäämiseksi, sillä lasten tapaturmaiset loukkaantumiset ja kuolemat olisivat ehkäistävissä. Tähän myös liikenneturvallisuusstrategia kiitettävästi pyrkii.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jäljempänä LOS) 3.1 artikla edellyttää lapsen edun huomioimista ensisijaisena kaikissa lapsia koskevissa toimissa. Lapsen edun ensisijaisuuden periaate edellyttää kaikissa lasta koskevissa toimissa aktiivisia toimenpiteitä lasten oikeuksien suojelemiseksi ja heidän henkiinjäämisensä, kasvunsa ja hyvinvointinsa edistämiseksi. YK:n lapsen oikeuksien komitea (jäljempänä LOS-komitea) on erikseen korostanut liikenteeseen liittyvien toimien olevan sellaisia, jotka vaikuttavat lapsiin epäsuorasti, ja jota koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on huomioitava lapsen edun periaate.¹ Lapsen edun ensisijaisuuden varmistaminen edellyttää lapsivaikutusten arviointia.²

Lapsen oikeus terveyteen turvataan LOS 24 artiklassa. Artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. Oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyteen edellyttää sopimusvaltioilta muun ohella asianmukaisia toimia sen varmistamiseksi, että vanhemmat ja lapset saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja muun muassa onnettomuuksien ehkäisystä. LOS-komitea on edellyttänyt tieliikenneonnettomuuksien vähentämispyrkimyksiltä lapsille pääsyä turvalliseen kuljetukseen ja lasten ottamista asianmukaisesti huomioon teiden ja liikenteenvalvonnan suunnittelussa.³

LOS 12 artikla takaa lapsille oikeuden ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa ja oikeuden saada mielipiteensä huomioonotetuksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lapsille ja nuorille tulisi taata oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä myös liikennestrategian valmistelussa sekä konkreettisemmin liikennesuunnittelun ja sen turvallisuuden parantamisen yhteydessä. Liikennestrategian han-

keasiakirjoista käy ilmi, että nuorten edustajia on kuultu ajokorttilain muutosehdotuksista, mutta laajemmin lapsia ja nuoria ei ilmeisesti ole otettu mukaan valmisteluun, vaikka liikennestrategian mukaiset toimenpiteet tulevat monin tavoin vaikuttamaan lasten ja nuorten arkeen sekä suoraan että välillisesti. Lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita liikenteessä jo hyvin pienestä alkaen, alkuun aikuisten seurassa ja myöhemmin itsenäisesti.

Turvallinen liikkuminen liikenteessä eri tavoin on tärkeä edellytys muun muassa lapsen koulunkäynnille ja vapaa-ajan toiminnalle. LOS-komitean mukaan valtioiden tulisi turvata lapsen vapaa-aikaan liittyvien oikeuksien toteuttamista esimerkiksi huolehtimalla lasten pääsystä ympäristöön, jossa on vain siinä määrin liikennettä ja muita fyysisiä vaaroja, että lapset voivat liikkua vapaasti ja turvallisesti lähinaapurustossaan.⁴ Lapsen oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan tulee ymmärtää turvallisena liikkumisena kodin ja leikki- ja harrastuspaikkojen välillä sekä vapaana ja turvallisena oleskeluna ja liikkumisena omassa elinpiirissään. Myös itsenäinen liikkuminen, ilman aikuisten valvontaa, tulee mahdollistaa lapsen kehitystaso huomioon ottaen.⁵ Lapsiystävällisten kaupunki- ja maaseutu ympäristöjen aikaansaamisessa ovat tärkeässä osassa sellaiset tieliikennetoimenpiteet, joilla varmistetaan lasten oikeus leikkiä turvallisesti paikallisyhteisöissään: nopeusrajoitukset, suojatiet koulujen lähellä, liikennevalot ja muut nopeuksia hillitsevät toimenpiteet.⁶

Liikenneturvallisuusstrategiasta lapsen oikeuksien valossa

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että strategian toteutumisen seuraamista varten perustetaan seurantaryhmä, ja että vuosittain on tarkoitus järjestää katsaustilaisuus strategian toimeenpanon etenemisestä. Strategian toimenpiteissä on kiitettävästi huomioitu liikennekasvatuksen merkitys lasten ja nuorten turvallisuudelle liikenteessä. Liikennekasvatuksen merkitys korostuu erityisesti nykytilanteessa, kun covid-19-pandemia on asettanut haasteita myös sen toteuttamiselle ja toisaalta lisännyt painetta kulkea koulumatkat kävellen tai pyöräillen.⁷ Lisäksi on hyvä, että vastuutahoja on terävöitetty ja toimenpiteisiin on lisätty vaikutusarviointeja. Liikenneturvallisuusstrategiasta tai sen liitännäisasiakirjoista ei kuitenkaan käy ilmi, että erillistä lapsivaikutusten arviointia olisi suoritettu.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että esimerkiksi vielä kesällä luonnokseen sisältynyt toimenpide *"Vahvistetaan liikennekasvatuksen osaamista ja roolia nuorisotyössä sekä nuorten harrastustoiminnassa. Varmistetaan, että nuorten parissa toimiville ammattilaisille on tarjolla riittävästi koulutusta, materiaaleja ja tukea liikennekasvatuksen toteuttamiseen,"* puuttuu nykyversiosta. Toimenpideohjelmassa todetaan, että riskikäyttäytymistä tieliikenteessä tapah-

tuu eniten nuorissa ikäryhmissä, ja katsauksessa liikenneturvallisuuden nykytilasta tuodaan esiin se, että maailmanlaajuisesti liikenneonnettomuudet ovat 5–29-vuotiaiden yleisin kuolinsyy. Myös periaatepäätösluonnoksesta käy ilmi, että nuoret kuljettajat ovat yliedustettuina tieliikenteen onnettomuustilastoissa. Jääkin epäselväksi, miksi edellä mainittu toimenpide on arvioitu turhaksi.

Kun toimenpiteitä toteutetaan, on tärkeää huomioida lasten näkemykset ja kokemukset. Nyt liikenneturvallisuusstrategiassa ei ole erityisen kattavasti huomioitu niitä seikkoja, jotka aiheuttavat lapsille turvattomuuden tunnetta. Toimenpide 35 ja erityisesti siinä mainittu ”*turvallisten ja sujuvien reittien suunnittelu*” on tärkeä lasten turvallisuuskokemusten kannalta. Lapsiasiavaltuutetun tapaamisissa lasten kanssa on noussut esiin muun muassa, että valaismattomat reitit kouluun aiheuttavat pelkoa, aina koulukuljetuksissa ei käytetä turvavyötä, eivätkä kaikki kuljettajat muistuta tästä ja lisäksi turvattomuuden tunnetta voi aiheuttaa myös kiusaaminen koulubussissa. Myös lapsibarometrissä kävi ilmi, että lasten keskuudessa suurin pelon aiheuttaja oli pimeä.⁸ Tammikuussa 2022 Nuoret neuvonantajat -tapaamisessa esikouluikäinen neuvonantaja kertoi lapsiasiavaltuutetulle ja lapsiasiavaltuutetun toimiston erikoistutkijalle läheltä piti -tilanteesta seuraavalla tavalla:

Terho: Mua pelottaa kaikki parkkipaikat missä liikkuu autoja, koska kerran mä meinasin jäähä auton alle. Se räpläs puhelinta se kuski, joka meinas ajaa mun päälle.

Riku: Ja se oli vielä pitsakuski.

Elina: Ai kauheeta. Huomasko se kuski tän tilanteen?

Terho: Yhtäkkiä se painoi lukkojarrut pohjaan. Sitten yks mummeli sieltä toisesta mersu-autosta osotti sitä tyyppiä ja näytti nyrkkiä.

Elina: Oho. Kysykö sulta kukaan että mitä sulle kuuluu?

Terho: Ei.

On ilmeistä, että Terho säikähti tilanteessa kovasti ja oli kertonut tapahtumasta myös ystävälleen Rikulle. Silmiin pistävää on, ettei kukaan paikalla olleista aikuisista ollut kysynyt lapselta, onko hän kunnossa. Lapsiasiavaltuutettu pitääkin tärkeänä, että lasten kanssa keskustellaan säännöllisesti liikenteestä ja siellä koetuista asioista, ja että kaikki aikuiset rohkaistu-

vat puuttuman vaaratilanteisiin ajoissa ja ohjaamaan lapsia liikenteessä. Yhteinen välittäminen vahvistaa lasten turvallisuudentunnetta ja samalla liikennetaitojen osaamista.

Jyväskylässä 31.1.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 7(2006) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta varhaislapsuudessa CRC/C/GC/7, kohta 13 ja yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa huomioon otetuksi CRC/C/GC/14, kohta 19.

² Ks. esim. CRC/C/GC/14.

³ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta CRC/C/GC/15, kohta 63.

⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 17 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin CRC/C/GC/17, kohta 32.

⁵ CRC/C/GC/17, kohta 34.

⁶ CRC/C/GC/17, kohta 58 f.

⁷ Euroopan liikenneturvallisuusneuvoston raportin mukaan liikennekasvatusta lykättiin ja peruutettiin covid-19-pandemian vuoksi monessa Euroopan maassa ja toisaalta kävelen tai pyöräillen kouluun siirtyminen on lisääntynyt. Raportti saatavilla: <https://etsc.eu/wp-content/uploads/LEARN-Flash-1-The-Impact-of-COVID-19.pdf>.

⁸ Ks. *Lapsibarometri 2020: "Unta, ruokaa, leikkejä, rakkautta ja karamelliä, juomaa" - Hyvä elämä 6-vuotiaiden kokemana*. Toim. Terhi Tuukkanen Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:5, s. 55. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-875-2>.